

Mateo Tomišić, Patricia Zorić,
Magdalena Batinović, Nikolina Mucić,
Marea Novosel, Patrik Pavleković,
Mirta Zvonka Škugor i Martina Ušljebrka
Sveučilište u Zadru, Šime Vitasovića 1, 23 000 Zadar
3. godina prijediplomskog studija psihologije
tomisic4.4@gmail.com, zoricpatricia@gmail.com,
megi.batinovic1@gmail.com, nikolina.mucic@gmail.com,
marea.novosel17@gmail.com, patrik.pavlekovic06@gmail.com,
mirtazvonka@gmail.com, martinausljebrka02@gmail.com

Percepcija problema i (ne)formalne podrške mladih studenata zadarskog područja pred osamo- staljenjem

Perception of problems and (in)formal support of
young students of Zadar area about to become inde-
pendent

Sažetak

Cilj ovog istraživanja bilo je stjecanje dubljeg uvida u percepciju, mišljenja i strahove mladih osoba u Republici Hrvatskoj koje se nalaze pred osamostaljenjem. Konkretno, svrha ovog rada bila je ispitivanje razine zadovoljstva životom kod mladih osoba pred osamostaljenjem u RH; utvrđivanje problema i strahova s kojima se suočavaju mladi pred osamostaljenjem u RH te ustanovljivanje načina na koji mlade osobe pred osamostaljenjem u RH percipiraju formalnu i neformalnu podršku. Nacrt ovog istraživanja bio je ugrađenog mješovitog tipa – koristili su se polustrukturirani intervjui, 5-čestična Skala zadovoljstva životom iz Dienerovih skala subjektivne dobrobiti te kratki anketni upitnik o sociodemografskim podacima.

Podaci su analizirani tematskom analizom i deskriptivnom statističkom analizom. U istraživanju je sudjelovalo sedmero studenata sa zadarskog područja. Rezultati su pokazali da su sudionici u prosjeku zadovoljni životom. Kada su govorili o razvojnem razdoblju u kojemu se trenutno nalaze, sudionici su izvještavali i o ugodnim i o neugodnim emocijama. Pripovijedajući o planovima za budućnost, većina je sudionika isticala važnost posla u vlastitoj struci te optimističan stav o zapošljivosti u tom području. Sudionici smatraju da su markeri odraslosti psihološke, a ne demografske prirode.

Tijekom razgovora o aktualnim događajima u svijetu koji interferiraju s procesom osamostaljenja sudionici su se osvrnuli na inflaciju izazvanu ekonomskom krizom i pandemijom te izrazili zabrinutost zbog porasta cijena. Sudionici su u najvećoj mjeri izvještavali o odbojnosti i nezadovoljstvu formalnom podrškom. Većina je sudionika u razgovoru o neformalnoj podršci u (ne)izvjesnim vremenima navodila vrlo pozitivna

iskustva. Može se zaključiti da sudionici imaju optimističan stav o osamostaljenju i da uspješno navigiraju tranzicijom u odraslu dob.

Gljučne riječi: mladi, (ne)formalna podrška, osamostaljenje, problemi, strahovi, zadovoljstvo životom

Summary

The aim of this research was to gain deeper insight into the perception, opinions and fears of young Croatian people who are about to become independent. Specifically, the goal was to examine the level of life satisfaction among young people who are starting to live independently in Croatia; to determine what problems and fears they face before becoming independent and to determine how young people in Croatia perceive formal and informal support. This research had an embedded mixed design – it consists of semi-structured interviews, a 5-item Life Satisfaction Scale from Diener's subjective well-being scales and a short survey of sociodemographic data. The data were analyzed by thematic analysis and descriptive statistical analysis. Seven students from the Zadar area took part in the research.

The results indicated that, on average, the participants were mostly satisfied with life. When they talked about the developmental period they are currently in, the participants reported both pleasant and unpleasant emotions. When they spoke about their plans for the future, most of the participants emphasized the importance of getting a job related to their own profession and expressed an optimistic attitude about employability in that area. Participants perceive the markers of adulthood as psychological, not demographic in nature.

While speaking about current events in the world that may interfere with the process of becoming independent, the participants referred to the inflation caused by the economic crisis and the pandemic, voicing their concerns about rising prices. Participants mostly reported reluctance and dissatisfaction with formal support. While talking about informal support in (un)certain times, the participants relate highly positive experiences. It can be concluded that the participants have an optimistic attitude towards becoming independent and that they successfully navigate their transition to adulthood.

Keywords: young people, (in)formal support, independence, problems, fears, life satisfaction

Uvod

Odraslost u nastajanju (još i: nadolazeće odraslo doba, predodraslost ili prijelaz u odraslost, engl. *emerging adulthood*) razvojno je razdoblje između kasne adolescencije i rane odrasle dobi, često karakterizirano znatnim životnim promjenama, razvojem identiteta i povećanom

potrebom za neovisnošću.

Odraslost u nastajanju, koje se okvirno odnosi na pojedince između 18 i 29 godina, predstavlja razvojno razdoblje u kojemu većina dotičnih pojedinaca prestaje živjeti s roditeljima, pohađa fakultet, stupa u brak, osniva obitelj, stječe financijsku neovisnost, započinje dugoročnu radnu

karijeru i donosi važne životne odluke (Arnett, 2000; Cohen i sur., 2003; Nelson i Barry, 2005, prema Barlett i sur., 2020).

Odraslost u nastajanju aktivno je područje istraživanja od ranih 2000-ih godina. Identificirano je pet distinktivnih obilježja odraslosti u nastajanju: godine istraživanja identiteta, godine nestabilnosti, godine fokusiranja na sebe, osjećaj bivanja „između“ te godine mogućnosti (Arnett, 2004). Ovo je razvojno razdoblje prvotno bilo karakteristično isključivo za zapadni svijet; međutim, uz sve istaknutije nastupanje globalizacijskih procesa proširilo se i na ostatak svijeta.

Evidentan je nedostatak istraživanja o unutarljivoj strani tranzicije u odraslu dob, tj. o načinu na koji mladi percipiraju i interpretiraju svijet oko sebe i svoje mjesto u njemu (Andrew i sur., 2006). Način na koji ljudi doživljavaju dob između 18 i 29 godina uvelike se promijenio u posljednjih 50 godina.

Umjesto da se shvaća kao period u kojem se uspostavlja stabilan život odrasle osobe, ovo je razdoblje postalo izvanredno nestabilno u područjima ljubavnih odnosa, posla i stanovanja. Umjesto da u ovim godinama produbljuju predanost odraslim ulogama, većina mladih ljudi odgađa ulazak u brak, roditeljstvo i stabilno zaposlenje.

Ove karakteristike mladih ljudi u dobi od 18 do 29 godina u razvijenim zemljama predstavljaju uvjerljiv argument za konceptualizaciju ovog razdoblja kao nove životne faze između adolescencije i odrasle dobi. Iako je identificirano mnogo faktora koji tome idu u prilog, poput pronalaska vlastitog doma i financijske samostalnosti, još uvijek nije usuglašeno s kojim se sve izazovima odrasli u nastajanju susreću, kako shvaćaju odraslost te

koliko su sveukupno zadovoljni životom (Arnett i sur., 2014).

Teorijski okvir

Još od prošlog stoljeća istraživači pokušavaju doznati koji su to najznačajniji markeri ulaska u odraslu dob i njihove specifičnosti.

Neki autori sugeriraju da su markeri tranzicije u odraslu dob prvenstveno psihološke, tj. individualističke prirode; primjerice, prihvaćanje osobnih odgovornosti, donošenje vlastitih odluka, zrelost, samostalnost, stabilnost i dr. Oni pritom odbacuju markere tradicionalne, odnosno demografske prirode, poput stupanja u brak, roditeljstva, zaposlenja i sl. (Andrew i sur., 2006; Arnett, 2000; Scheer i sur., 1996). S druge strane, neki autori ističu važnost tradicionalnih (demografskih) markera i njihove facilitirajuće uloge u subjektivnom razumijevanju iskustva ovog tranzicijskog razdoblja (Beaupré i sur., 2006; Holmstrom i sur., 2000, prema Andrew i sur., 2006; Preetz i sur., 2021).

Nakon više provedenih istraživanja o ovoj temi zaključuje se da ove dvije vrste markera ne moraju biti suprotstavljene, već se mogu pojavljivati simultano u pojedinačnoj percepciji vlastite odraslosti (Aronson, 1999; Holmstrom i sur., 2000; Scheer i Palkovitz, 1994, prema Andrew i sur., 2006).

Ipak, rezultati istraživanja Megan Andrew i suradnika (2006) pokazuju da odrasli u nastajanju kao dominantne markere ističu one psihološke prirode, pa danas prevladava mišljenje da su psihološki markeri utjecajniji. Međutim, ni demografske markere nije opravdano odbaciti, već o njima valja razmišljati kao o kanalima putem kojih se psihološki markeri ostvaruju i koji im pružaju strukturu.

Samostalnost (osamostaljenje) fundamentalna je vrijednost društva koja kao psihološki marker odraslosti predstavlja biranje načina na koji će pojedinac živjeti svoj život unutar vlastitih kapaciteta i sredstava konzistentnih s osobnim vrijednostima i preferencijama. Tu se vrijednost može poistovjetiti sa samodeterminacijom i autonomijom od izvanjskih interferencija. Ona inkorporira vrijednosti poput samodirekcije, brige o sebi, slobode te važnosti pristanka i izbora (Turnbull i Turnbull, 1985). Uspješnost osamostaljenja i tranzicije odraslih u nastajanju u odraslu dob uvelike utječe na njihovo mentalno zdravlje i subjektivnu dobrobit (Galambos i sur., 2018) te se općenito pokazalo kako pojedinci koji se nalaze u ovom razvojnem periodu doživljavaju više razine depresivne simptomatologije i stresa u odnosu na pojedince koji su prošli ovo razdoblje (Galambos i sur., 2018; Nelson i Barry, 2005, prema Barlett i sur., 2020), zbog čega je važno mladim osobama osigurati uvjete za postizanje markera odraslosti i pružiti im podršku u ovom razdoblju kako bi tranzicija bila uspješna.

Što se tiče agenata koji utječu na tranziciju mladih iz adolescentske u odraslu dob, oni se ugrubo mogu podijeliti na formalne (institucionalne) i neformalne (socijalne). Kada je riječ o neformalnoj podršci, u nju se prvenstveno mogu uvrstiti obitelj i prijatelji, ali i šire društvene cjeline (Galambos i sur., 2018). Obitelj predstavlja primarni sustav podrške za adolescenta i ima zadaću, tj. dužnost, ispuniti ekonomske, fizičke, socijalne, afektivne, obrazovne i druge potrebe djeteta do njegova osamostaljenja (Turnbull i Turnbull, 1985). Rezultati istraživanja utvrđuju da je percipirana socijalna podrška pozitivno pove-

zana s mentalnim zdravljem pojedinaca u tranziciji u odraslost (Holden i sur., 2015; Pettit i sur., 2011, prema Galambos i sur., 2018). Osobe u ovom tranzicijskom periodu biraju put koji može voditi zdravoj i stabilnoj odraslosti ili pak negativno utjecati na njihovu budućnost; dostupnost socijalne podrške u ovom periodu može biti ključna u određivanju puta kojim će pojedinac krenuti (Galambos i sur., 2018; Marchant i Harrison, 2020; Sinha i sur., 2018). Rezultati istraživanja obiteljske potpore mladima u tranziciji u odraslost pokazuju da se odnosi mladih s roditeljima generalno poboljšavaju što se tiče topline i intimnosti, a svađa i konflikata je sve manje kako osoba odrasta (Rice i Mulkeen, 1995; Thornton i sur., 1995, prema Galambos i sur., 2018). Uz to, pokazuje se da se percipirana obiteljska potpora linearno povećava od 21. do 30. godine života mlade osobe (Pettit i sur., 2011, prema Galambos i sur., 2018). Galambos i suradnici (2018) utvrđuju da obiteljska potpora raste nakon razdoblja srednje škole, ali opada do 22. godine života. Međutim, do 25. godine života bilježi se nešto blaži pad, a potpora partnera postaje veća.

Takve razlike u potpori događaju se jer je mladima potrebna veća roditeljska potpora pri ulasku u tercijarno obrazovanje ili tržište rada, dok je kasnije izraženija potreba za samostalnošću i oslanjanje na partnera. Rezultati istraživanja Leeja i Goldsteina (2016, prema Galambos i sur., 2018) pokazuju i da prijatelji imaju važnu ulogu u ovom periodu, gdje i važniju od roditelja, koja se odražava u ublažavanju stresa i smirivanju.

Međutim, kako bi tranzicija u odraslost bila uspješna, nije dovoljna samo podrška obitelji i prijatelja: mladima moraju biti osigurani i uvjeti, odnosno kanali za

ostvarenje dominantnih markera i vrijednosti odraslosti (Andrew i sur., 2006). U tom se procesu ogleda važnost formalne podrške, tj. programa, edukacija, potpora i poticaja koje osiguravaju država i različite institucije s ciljem postizanja zaposlenja, financijske pismenosti, rezidencijalne samostalnosti (iseljenja iz roditeljskog doma) i drugih markera (Jacob i Kleinert, 2008; Sinha i sur., 2018). Rezultati istraživanja učinaka formalne potpore mladima pokazuju da državni poticaji mladim nezaposlenim osobama imaju pozitivan efekt na ostvarivanje rezidencijalne samostalnosti, pa tako mladi koji primaju poticaje imaju 140 % veću vjerojatnost napuštanja roditeljskog doma i ostvarivanja rezidencijalne samostalnosti u odnosu na mlade koji ne primaju poticaje (Jacob i Kleinert, 2008). Ipak, pokazuje se kako državni benefiti nisu dovoljno dobra zamjena za regularne plaće, pa mladi nezaposleni ljudi i dalje kasnije odlaze od roditelja u odnosu na zaposlene (Wallace, 1987, prema Jacob i Kleinert, 2008). Kada je riječ o financijskoj pismenosti mladih, istraživanja pokazuju da mladima sve više nedostaje potrebnih vještina i znanja za donošenje prikladnih financijskih odluka (Serido i Deenanath, 2016; Shim i sur., 2013; Terriquez i Gurantz, 2014, prema Sinha i sur., 2018), stoga se naglašava potreba za edukacijom mladih o financijskoj neovisnosti. Iako razne države nude različite programe za financijsku edukaciju, rezultati istraživanja pokazuju kako ih mladi rijetko iskorištavaju te kako takvi programi uglavnom ne uspijevaju usaditi adekvatne financijske vještine bez institucionalnih promjena u društvu (Sinha i sur., 2018).

Osim što mladi u ovom periodu života nemaju dovoljnu razinu financijske pi-

smenosti, oni pokazuju i više razine depresivnosti u odnosu na pojedince ostalih razvojnih skupina (Barlett i sur., 2020). Događaji koji sprječavaju usvajanje važnih tranzicijskih markera poput samostalnosti, odgovornosti i zaposlenosti pridonose stresu, lošijoj subjektivnoj dobrobiti i manjem zadovoljstvu života odraslih u nastajanju (Praskova i sur., 2015; Preetz i sur., 2021).

Rezultatima istraživanja utvrđeno je da velike krize poput recesije i pandemije COVID-19 na mlade ostavljaju posljedice koje prelaze materijalne okvire – naime, one negativno utječu na blagostanje i zdravlje te povećavaju prevalenciju depresivnih i anksioznih simptoma (Gebel i Voßbemer, 2014; Drydakis, 2015; Frassquilho i sur., 2016, prema Preetz i sur., 2021). Javljaju se i dugoročne posljedice na zdravlje i zadovoljstvo životom (Maclean, 2013; Cutler i sur., 2015; Voßbemer i sur., 2018, prema Preetz i sur., 2021). Mladi u ovakvim krizama posebice teško ostvaruju rezidencijalnu samostalnost i pronalaze posao. Rezultati istraživanja na uzorku populacije SAD-a pokazuju kako je 40 % studenata izgubilo posao, staž ili ponudu za posao zbog ekonomskih posljedica pandemije; mladi očekuju dugotrajne efekte na svoju karijeru zbog smanjenih mogućnosti pronalaska posla, kao i manje plaće (Aucejo i sur., 2020, prema Preetz i sur., 2021).

Nadalje, istraživanja o prijašnjim recesijama pokazuju kako ekonomske neprilike ometaju tranziciju prema rezidencijalnoj samostalnosti (Dunne, 2012; Lee i Painter, 2013; Lennartz i sur., 2015; Myktya i Macartney, 2011, prema Preetz i sur., 2021), što tjera mlade koji su se prvotno rezidencijalno osamostalili da se vrate u obiteljske domove. To ometa tranziciju u

odraslost i odnos roditelja i djeteta zbog povećanih konflikata oko računa, stana-rine i privatnog prostora te posljedično negativno utječe na mentalno zdravlje i roditelja i djeteta (Parker, 2012; Sassler i sur., 2008; Ward i Spitze, 2007, prema Preetz i sur., 2021).

Ipak, znanstvenici su identificirali neke interindividualne razlike u nošenju s kriznim situacijama pri tranziciji u odraslost. Tako se samoregulacija, tj. adaptivna tendencija koja se koristi u postizanja ciljeva, pokazala korisnom, pa pojedinci s efektivnijim strategijama samoregulacije u odnosu na pojedince s manje razvijenim strategijama samoregulacije uspijevaju zadržati visoku razinu motivacije, bolje podnose negativne događaje vezane uz anksioznost, lakše se nose s promjenama na poslovnom planu i upravljaju vlastitom karijerom u željenom pravcu (De Vos i sur., 2009; Fugate i sur., 2004; Hall i Chandler, 2005; Rapee i sur., 1996; Savickas, 1999, prema Praskova i sur., 2015). Nadalje, i karijerni poziv, tj. pridavanje velikog značaja odabranom poslu, i pristupanje karijeri s visokim stupnjem svrhovitosti i željom da doprinesu drugima u zajednici (Dik i Duffy, 2009, prema Praskova i sur., 2015) pozitivno je povezano sa zadovoljstvom životom, akademskim životom, uživanjem u poslu i strašću (Dobrow i Tosti-Kharas, 2011, prema Praskova i sur., 2015), emocionalnom regulacijom, adaptivnosti strategija i uloženi radnim trudom (Praskova i sur., 2015). Također, rezultati istraživanja Barletta i suradnika (2020) pokazuju spolne razlike u nošenju s ovim tranzicijskim periodom, pa tako se među ženama javljaju više razine somatskih simptoma (glavobolja, vrtoglavica, problemi s mjehurom i bubregom) i percipiranog stresa u odnosu

na muškarce.

Potočnikovo istraživanje (2017, prema Gvozdanović i sur., 2019) na hrvatskom uzorku, koje je obuhvatilo 1500 mladih u dobi između 14 i 29 godina, utvrđuje kako mladi sve češće roditeljski dom napuštaju tek iza tridesete godine života. Procjenjuje se i da čak 75% mladih živi s roditeljima. Ovu „stambenu zavisnost mladih“ nije teško objasniti ako se u obzir uzmu visoke stope nezaposlenosti, otežano kreditiranje te nepogodni uvjeti iznajmljivanja stanova (Potočnik, 2017, prema Gvozdanović i sur., 2019). U jednom hrvatskom kućanstvu u prosjeku stanuje 3.8 članova, što je najviši broj u Europskoj uniji. Također, dugotrajno je nezaposleno gotovo 40% mladih (Gvozdanović i sur., 2019). Istraživači formalnu podršku u RH opisuju kao marginalizirajuću i nedjelotvornu, a mlade nazivaju apatičnima i besperspektivnima (Gvozdanović i sur., 2019). Ova nepovoljna statistika ima značajne reperkusije na osamostaljenje i tranziciju u odraslost mladih u RH. Treba uzeti u obzir i nedavne događaje u svijetu zbog kojih se posljedično u svijetu povećala stopa inflacije, kao i ukidanje restriktivnih mjera protiv suzbijanja pandemije koronavirusa. Valja ustanoviti kakvo je stanje mladih u RH koji se nalaze u ovom stresnom razdoblju, iz čega proizlazi i motivacija za provedbu ovog istraživanja.

Cilj i problemi

Sukladno svemu navedenom, cilj ovog istraživanja bio je stjecanje dubljeg uvida u percepciju, mišljenja i strahove mladih Hrvata koji se suočavaju s osamostaljenjem. Uzimajući u obzir navedeni cilj, postavljena su sljedeća tri istraživačka problema:

1. Ispitati razinu zadovoljstva životom

među mladima pred osamostaljenjem u RH.

2. Utvrditi s kojim se problemima i strahovima suočavaju mladi pred osamostaljenjem u RH.

3. Utvrditi kako mladi pred osamostaljenjem u RH percipiraju formalnu i neformalnu podršku.

Metoda

Nacrt

Nacrt ovog istraživanja bio je ugrađenog mješovitog tipa – pretežito su se koristili polustrukturirani intervjui kojima su se nastojali utvrditi problemi i strahovi s kojima se suočavaju mladi pred osamostaljenjem, kao i njihova percepcija formalne i neformalne podrške. Uz to je korištena i 5-čestična Skala zadovoljstva životom iz Dienerovih skala subjektivne dobrobiti (Diener i sur., 1985), kojom se ispitala razina zadovoljstva životom kod mladih pred osamostaljenjem u Republici Hrvatskoj. Prednosti mješovitog nacrtu u ovom istraživanju uključuju dobivanje obuhvatnijeg odgovora na postavljena istraživačka pitanja, kao i činjenicu da su postavljena istraživačka pitanja zahtijevala različite vrste podataka – i kvalitativne i kvantitativne.

Sudionici

Ovo istraživanje odobrilo je Etičko povjerenstvo Odjela za psihologiju Sveučilišta u Zadru. U istraživanju je sudjelovalo sedmero studenata završnih godina diplomskog studija iz Republike Hrvatske.

Za uzorak su odabrani samo studenti završnih godina diplomskog studija jer se pretpostavilo da se bliže fazi osamostaljenja, tj. da ih čekaju događaji koji predstavljaju markere odraslosti, poput pronalaska posla, rezidencijalne i finan-

cijske samostalnosti i dr. Uzorkovanje je bilo prigodno, a sudionici su regrutirani putem *Facebook* grupe u koju su učlanjeni studenti Sveučilišta u Zadru.

Dobni raspon kretao se od 23 do 26 godina, s prosječnom dobi (M) = 24 godine i standardnom devijacijom (SD) = 1 godina. Petero sudionika bilo je muškog spola, a dvoje ženskog spola. Četvero sudionika stanuje u Zadru, dvoje u Splitu, a jedan u Benkovcu. Sudionici su studenti smjerova arheologije (jednopedmetni), psihologije (jednopedmetni), anglistike i sociologije (dvpredmetni), pedagogije i sociologije (dvpredmetni) na Sveučilištu u Zadru. Troje sudionika nije specificiralo studijski smjer.

Metoda prikupljanja podataka

Podaci su se uglavnom prikupljali polustrukturiranim (dubinskim) intervjui – intervjui su se provodili kontinuirano tijekom svibnja 2022. godine preko *Zooma*, ovisno o mogućnosti sudionika. U intervjuiranju su sudjelovala dva člana istraživačkog tima. Platforma *Zoom* korištena je zbog jednostavnosti i zbog nemogućnosti intervjuiranja nekih sudionika uživo. Sudionicima je na početku sastanka podijeljen link na *Google* obrazac u kojemu se nalazila kratka anketa sociodemografskih podataka te *Skala zadovoljstva životom* iz Dienerovih skala subjektivne dobrobiti.

Naglašena im je i osigurana dobrovoljnost, anonimnost i povjerljivost. Nakon ispunjavanja ankete i Skale ispitivač je započeo s polustrukturiranim intervjui, postavljajući sudioniku odgovarajuća pitanja s ciljem dobivanja odgovora na istraživačke probleme.

Sudionike se ispitalo o osjećajima i mislima, doživljaju samog sebe, samostalnosti, planovima, problemima i percipira-

noj podršci. Intervjui su trajali u rasponu od 12 do 65 minuta ($M = 27$ minuta, $SD = 19$ minuta) i uz dopuštenje sudionika bili su snimani diktafonom na mobilnim uređajima. Intervjui su se transkribirali, pa je sudionicima bilo omogućeno komentiranje transkripta, na što se jedan sudionik i odlučio. Prednosti komentiranja transkripta uključuju bolju jasnoću i preciznost odgovora, kao i priliku za dodavanje komentara i ispravljanje grešaka, što doprinosi kvalitetnijoj komunikaciji.

Instrumenti i tehnologije prikupljanja podataka

Od mjernih instrumenata kojima se ispitivalo zadovoljstvo životom sudionika u ovom je istraživanju korištena Skala zadovoljstva životom iz Dienerovih skala subjektivne dobrobiti (Diener i sur., 1985) adaptirana na hrvatskom uzorku (Komšo i Burić, 2016, prema Tucak Junaković i sur., 2016). Skala se sastoji od 5 čestica koje ispituju globalne kognitivne procjene zadovoljstva životom, a zadatak je sudionika izraziti stupanj slaganja sa svakom tvrdnjom na skali od sedam stupnjeva, pri čemu 1 znači „uopće se ne slažem“, a 7 „u potpunosti se slažem“. Krajnji se rezultat formira kao jednostavna linearna kombinacija odgovora na pojedine tvrdnje, pri čemu viši rezultat upućuje na veće zadovoljstvo životom (Tucak Junaković i sur., 2016). Osim Skale zadovoljstva životom, korištena je i kratka anketa sociodemografskih podataka, izrađena i podijeljena putem *Google obrasca*.

Ona je sadržavala pitanja o dobi, spolu, mjestu stanovanja te studijskom usmjerenju s ciljem opisivanja uzorka. Radi veće praktičnosti provođenja intervjua online korištena su i prijenosna računala, odnosno *Zoom* platforma. U svrhu kasnijeg

procesiranja i obrade podataka zvuk intervjua sniman je snimačem zvuka na mobilnom uređaju.

Procesiranje podataka

U procesu transkripcije zvučnog sadržaja sudjelovala su dva člana istraživačkog tima. Budući da su osobe zadužene za proces transkripcije procijenile da neke specifičnosti odgovaranja na pitanja, poput ponavljanja riječi, smijanja, većih stanki i nepotpunih rečenica mogu biti povezane s intenzitetom i afektivnim aspektom sadržaja o kojem su izvještavale, procesiranje podataka odrađeno je većim dijelom doslovnom verbalnom transkripcijom.

To je uzeto u obzir pri analizi podataka, dok se za neke odgovore, koji su zbog tehničkih razloga poput slabljenja internetske veze sadržavali prekide, promjene u glasu i sl., koristila gotovo doslovna verbalna transkripcija jer se procijenilo da smetnje nemaju veze sa samim odgovorom sudionika.

Analiza podataka

Za analizu podataka dobivenih u intervjuima korištena je tematska analiza, dok su za sociodemografsku anketu i Skalu zadovoljstva životom korištene deskriptivne statističke analize (M , SD , minimum, maksimum) u programu *Statistica*. Tematska je analiza provedena prema uputama Braun i Clarke (2006) od šest koraka.

U tematsku analizu bilo je uključeno troje članova istraživačkog tima. Budući da transkript i tematsku analizu nisu radili isti članovi istraživačkog tima, članovi uključeni u tematsku analizu pobrinuli su se da se detaljnije upoznaju sa sadržajem i dodatno su provjeravali nejasnoće na zvučnom snimci intervjua.

Nakon upoznavanja sa sadržajem članovi su ručno producirali inicijalne kodove dodavanjem komentara u programu *Microsoft Word*, opisivanjem semantičkog značenja sadržaja, prolazeći par redova po par redova. U sljedećem koraku kodovi su se ekstrahirali u zaseban *Microsoft Word* dokument, pa su članovi tima zajedno sagledali sve kodove, usporedili ih i pokušali inicijalno grupirati u skupine veće razine apstrakcije.

Nakon što je tim nekoliko puta sagledao sve kodove i prikladnost njihove apstrakcije, proizašle su sljedeće teme: percepcija neformalne podrške, percepcija formalne podrške, percepcija sadašnjosti, percepcija budućnosti, vizija osamostalje-

rovne teme, članovi tima zaključili su da je za temu vizija osamostaljenja prikladniji naziv markeri odraslosti jer je to uvriježeni naziv koji se koristi još od Arnettovih istraživanja (2000), u kojima se kao novo razvojno razdoblje prvotno počela istraživati odraslost u nastajanju, odnosno markeri ulaska u odraslu dob.

Rezultati

Prije izrade tematskog stabla s glavnim temama i kodovima utvrđeni su deskriptivni parametri (aritmetička sredina, minimum, maksimum, standardna devijacija) zadovoljstva životom sudionika. Te su vrijednosti prikazane u *Tablici 1*.

	<i>M</i>	<i>Min</i>	<i>Max</i>	<i>SD</i>
Zadovoljstvo životom	5,29	3	7	1,13

nja te okolnosti koje utječu na osamostaljenje.

U završnom koraku, nakon detaljnijeg upoznavanja s dostupnom literaturom

Tablica 1 Prikaz deskriptivnih parametara (M, SD, Min, Max) rezultata sudionika na Skali zadovoljstva životom iz Dienerovih skala subjektivne dobrobiti (N=7).

Slika 1. Prikaz tematskog stabla s glavnim temama i kodovima nakon provođenja tematske analize (N=7).

Uzme li se u obzir da se prosječna ostvarena vrijednost sudionika grupira oko broja 5, može se zaključiti da su sudionici u prosjeku uglavnom zadovoljni životom (*Tablica 1*).

Nakon provođenja tematske analize podataka proizašle su glavne teme i kodovi intervjua, koji su u obliku tematskog stabla vidljivi na *Slici 1*.

Slika 1. Prikaz tematskog stabla s glavnim temama i kodovima nakon provođenja tematske analize (N=7).

Percepcija neformalne podrške

Tijekom razgovora o neformalnoj podršci u (ne)izvjesnim vremenima većina je sudionika navodila vrlo pozitivna iskustva. Sudionici izvještavaju da im je njihova obitelj uvijek pružala podršku („...moja obitelj – roditelji i brat – podrška su mi i bez njih jednostavno ne bih vodio ovaj razgovor...“) te da pronalaze sigurnu bazu u obitelji („...koliko se god činilo da nemam potporu, u obitelji ju sigurno imam“). Isto navode i za prijatelje: „...moji su ljudi meni zadnjih pet godina, ma i više, terapeuti, savjetnici i supervizori; ja imam vrhunske prijatelje...“. Sudionici su se osvrnuli i na očekivanja šire okoline. Iz odgovora sudionika može se iščitati da se ne zamaraju očekivanjima i mišljenjima društva: „...mislim da točno za moj, za moje mjesto odrastanja, za moj habitos, ne osjećam takav pritisak. Mislim da se očekuje od mene, ali nije pressing i da, ono, mogu ići svojim tempom“. Navode da ne osjećaju društveni pritisak: „...ali sad da je baš neki pritisak, više sam sebi nabijam pritisak nego što to radi okolina“.

Percepcija formalne podrške

Sudionici su u najvećoj mjeri izvještavali o odbojnosti i nezadovoljstvu for-

malnom podrškom. Osvrtali su se na nezadovoljstvo rezidencijalnom potporom mladima („...samo ću reći, mislim da je dovoljno otvoriti vijesti i vidjeti koliko je mladih iselilo, toliko o potpori“), razinom realizacije potpore („...sve to dobro zvuči, ali kada se sve stavi na papir, ispada da je nedovoljno... podrška nije dovoljna i provedba podrške ne ide u pravom smjeru“) te na općenito nezadovoljstvo državnim potporom („...meni je teško naći pridjev kojim bih izrazio veličinu svog gađenja na tu potporu koju dobivamo od države...“). Sudionici su, međutim, izvještavali i o nedovoljnoj upućenosti mladih u mogućnosti koje im se pružaju („...mislim da bi u nekim manjim i ruralnim sredinama trebalo više informirati mlade, a možda bi se to moglo uvesti u sklopu formalnog obrazovanja, da se, dakle, uči kako koristiti i prijaviti se na određeni natječaj, kako ispuniti uvjete za određene natječaje...“) te isticali poboljšanja u mogućnostima podrške generalno („Mislim da je bilo loše, ali ide na bolje, APN-ovi za mlade obitelji, dječji doplatci i porezne olakšice, uvjeti postaju sve bolji i bolji“), a i u sklopu Europske unije („...koliko se god čini da nema podrške, opet postoje raznorazne mogućnosti samozapošljavanja u sklopu EU-a, razni fondovi, pa ne znam, postoje i subvencije stanova“).

Percepcija sadašnjosti

U razgovoru o razvojnom razdoblju u kojemu se trenutno nalaze sudionici su izvještavali i o ugodnim i o neugodnim emocijama, koje su se u najvećoj mjeri odnosile na činjenicu da se bliže završetku obrazovanja. Izvještavali su da su tužni zbog završetka studiranja i da se boje gubitka studentskih prava („...isto mi je malo žao, pogotovo što je studiranje doš-

lo pred kraj i sad kreće karijera. Nemam više studentskih prava, dosta dobrih stvari, tako da me malo strah...“), no isticali su i zadovoljstvo i ponos na činjenicu da su uspjeli doći do kraja fakulteta („...nakon 5 godina studiranja s jedne je strane činjenica da si na zadnjoj godini ipak neki izvor zadovoljstva, da si blizu kraja...“); „...ponos jer, eto, dogurala sam do tu...“). Sudionici su izvještavali i da sebe uglavnom doživljavaju kao formiranu osobom ili da su blizu toga („A mislim da sam formirana ličnost, ali uvijek vrijedi raditi na sebi, malo poboljšati, nikad nisi savršen, moraš se malo mijenjati, uvijek ima vremena za napredak...“); „...mislim da sam poprilično blizu jer se bliži završetak školovanja, donosim svoje odluke...“). Spomenuli su i da su sada gotovo potpuno financijski neovisni („...financijski isto jako malo ovisim o svojima, skoro pa nikako...“).

Percepcija budućnosti

U razgovoru o planovima za budućnost većina je sudionika isticala važnost posla u vlastitoj struci i izrazila optimističan stav o zapošljivosti u tom području („Pa znam da svi govore da se teško zaposliti, ali neke šanse uvijek postoje. Mislim da ima potencijala, ima posla, ali treba to znati naći i raditi, što nije nemoguće...“), dok su neki izvještavali da su već i zaposleni u vlastitoj struci („...radim u struci već dobar niz godina i nadam se da ću i nastaviti raditi u struci zato što to studiram, zato što to volim, zato što se time bavim...“). Nekolicina je sudionika navodila da se vide i u nekoj novoj sredini („...ali čak, ono, promijenit' životnu sredinu. Neka otvorena opcija mi je Zagreb“) ili u nastavku obrazovanja („Volio bih odradit' par godina u praksi, probat' upisat' doktorat ako budem u budućnosti...“).

Markeri osamostaljenja

Kada se sudionike pitalo da opišu osamostaljenu i odraslu osobu, vrlo se brzo dalo zaključiti da sudionici smatraju da su markeri odraslosti psihološke, a ne demografske prirode. Sudionici su kao ključan marker isticali neovisnost („...znati se brinuti za sebe, biti u mogućnosti znati oprat' rubu, šta ti treba u dućanu, skuhat' nešto...“).

Sudionici su isticali i važnost odgovornosti, koja se postiže zaposlenjem („...da li ćeš iznajmit' stan i živjeti sam ili ćeš živjeti s roditeljima, ali red je da pridonosiš kući s računima i tako jel', uglavnom, da si zaposlen, imaš prihode koje raspoređuješ za životne troškove, a ne samo na guštanje...“). Sudionici su ukazivali i na važnost preuzimanja inicijative za vlastite probleme („... ali [osamostaljena osoba] smatra da se sama može nositi i suočiti sa svojim problemima i iznaći rješenja“). Sudionici su isticali i važnost financijske samostalnosti pri osamostaljenju; definirali su ju kao odsustvo zabrinutosti o trošenju novca („...jednom financijskom planu dok god mi ne počnemo imat' stabilno i trajno radno mjesto. Znači, koliko god mi bili izvrsni u tome da živimo u drugome gradu, da se možemo pobrinut' za sebe, dio troškova ili sve troškove uspijevamo financirat' za sebe – tek smo onda uistinu samostalni, kad ne moramo razmišljat' koliko možemo/smijemo potrošit' negdje“).

Okolnosti koje utječu na osamostaljenje

U razgovoru o aktualnim događajima u svijetu koji interferiraju s procesom osamostaljenja sudionici su se osvrnuli na inflaciju izazvanu ekonomskom krizom i pandemijom, izražavajući zabrinutost

zbog porasta cijena („...da nam je šok kad dođemo u trgovinu pa vidimo koliko je sve skupo...“) i potencijalnih posljedica na mogućnosti zaposlenja („Ako izbije nuklearni rat, neću se brinut' o poslu. Mislim, pandemija – već je narušila situaciju s pronalaskom posla jer, ono, ide kriza, inflacija...“). S druge strane, nekolicina je sudionika izvještavala i o ravnodušnosti i fleksibilnosti oko aktualnih događanja („Mislim, stvarno ne, što se tiče toga, mislim jednostavno da prihvaćam te stvari za šta jesu. Bit će kako bude, što god bude priviknut ću se na to“). Naposljetku, iako sudionici izvještavaju da će im depresivna raspoloženja iz vremena restriktivnih mjera pandemije koronavirusa ostati u sjećanju, ne misle da će pandemija utjecati na njihovu budućnost („Pandemija u ovom trenutku ne, računam da je gotova – što je bilo, bilo je, sjećanja će ostat'...“).

Rasprava

Nakon provođenja deskriptivne statističke analize podataka sa Skale zadovoljstva životom dobiveni rezultati utvrđuju da su sudionici ovoga istraživanja uglavnom zadovoljni životom. Nadalje, nakon provođenja tematske analize podataka dobivenih polustrukturiranim intervjuima proizašle su sljedeće glavne dimenzije: percepcija neformalne podrške, percepcija formalne podrške, percepcija sadašnjosti, percepcija budućnosti, markeri osamostaljenja te okolnosti koje utječu na osamostaljenje. Što se tiče problema i strahova, sudionici su se u najvećoj mjeri dotakli inflacije i porasta cijena u dućanima te straha oko kraja studiranja i gubitka studentskih prava.

Međutim, u puno su većoj mjeri bili zadovoljni optimistični stavovi u kontekstu završetka obrazovanja, pronalaska posla

u struci, formiranosti vlastite ličnosti, financijske sigurnosti, ali i ravnodušnost prema aktualnim događanjima u svijetu te prevladavanje negativnih emocija vezanih uz proteklu pandemiju. Kada su govorili o načinu na koji poimaju sebe, sudionici su uglavnom navodili psihološke marke poput neovisnosti, odgovornosti, suočavanja s problemima i financijske samostalnosti. Od demografskih markera izdvojili su podatke o zaposlenosti, no i ovdje je naglasak bio na financijskoj samostalnosti koja se postiže zaposlenošću. Nadalje, rezultati utvrđuju da sudionici neformalnu podršku percipiraju vrlo pozitivno: izvještavaju da ih obitelji i prijatelji uvijek podržavaju, a društvena ih očekivanja ne zamaraju i ne osvrću se na njih. S druge strane, formalnu podršku percipiraju uglavnom negativno i izvještavajući o njezinim nedovoljnim razinama. Međutim, ističu i da se državni poticaji i potpora poboljšavaju te da mladi nisu dovoljno upućeni u mogućnosti koje im se pružaju.

Uzme li se u obzir trenutna ekonomska situacija države i svijeta, možda je pomalo začuđujuće da sudionici izvještavaju da su uglavnom zadovoljni životom. Ipak, postoji nekolicina faktora koja je mogla doprinijeti ovakvim rezultatima. Naime, karijerni poziv predstavlja „većinski zadan od samog pojedinca i istaknuti karijerni cilj koji je značajan i svrhovit te ima potencijal rasti ili biti prilagođen, angažirajući se na usmjerene akcije koje pripremaju pojedinca na karijeru i na adaptivne procese usmjerene na postizanje tog cilja“ (Praskova i sur., 2014, str. 3, prema Praskova i sur., 2015).

Kada se mladi odluče za karijeru koja za njih nosi neki značaj i uključuje aktivnosti koje smatraju važnima, može se reći da su razvili svoj poziv (Colozzi i Colozzi,

2000, prema Praskova i sur., 2015). Prema istraživanju Duffyja i suradnika (2011, prema Praskova i sur., 2015), oko 40 % mladih doživi taj trenutak, čime beneficiraju zadovoljnijim razvojem karijere i lakšom prilagodbom. Uzme li se u obzir da je karijerni poziv u odraslih u nastajanju pozitivno povezan sa zadovoljstvom životom, strasti i razinom uživanja u onome čime se bave (Dobrow i Tosti-Kharas, 2011, prema Praskova i sur., 2015), može se pretpostaviti da su sudionici ovoga istraživanja uglavnom razvili karijerni poziv i da su intrinzično motivirani za bavljenje strukom koju studiraju, što je doprinijelo primjeni adaptivnih procesa i strategija, a u konačnici i subjektivnoj dobrobiti.

Osim potencijalno razvijenog karijernog poziva, ono što je dodatno moglo utjecati na poprilično pozitivne rezultate zadovoljstva životom osobine su ličnosti. Naime, Preetz i suradnici (2021) izvještavaju da je samoeфикаsnost iznimno relevantan faktor za odgovor na krizne situacije i da on dovodi do viših razina subjektivnog blagostanja. Samoeфикаsnost može poslužiti kao preventivni faktor u stresnim životnim situacijama; pojedinci s visokom samoeфикасношću zahtjeve i probleme češće interpretiraju kao izazove, a ne prijetnje (Jerusalem i Mittag, 1995, prema Preetz i sur., 2021), pa se može pretpostaviti da sudionici ovoga istraživanja imaju visokorazvijenu samoeфикаsnost i učinkovite strategije nošenja sa životnim stresorima. Naposljetku, može se pretpostaviti i da je ukidanje mjera suzbijanja virusa COVID-19 dovelo do poboljšanja u zadovoljstvu životom, koje je bilo narušeno dok su mjere još bile na snazi (Preetz i sur., 2021). Valja ukazati i na rezultate istraživanja Barletta i suradnika (2020),

kojima su utvrđene i spolne razlike: pokazalo se da su među ženama zabilježene više razine somatskih simptoma, percipiranog stresa i ostalih dimenzija tranzicije u odraslost u nastajanju. Uzme li se u obzir da su većinu uzorka ovog istraživanja činile osobe muškog spola, postoji mogućnost i da se rezultati zadovoljstva životom mogu djelomice pripisati i spolnim razlikama.

Kada je riječ o neformalnoj podršci, rezultati dobiveni ovim istraživanjem koji ukazuju na pozitivna iskustva s roditeljskom i prijateljskom potporom u tranzicijskom periodu u skladu su s nekim prijašnjim istraživanjima.

Dobiveni rezultati slažu se s rezultatima istraživanja Pettit i suradnika (2011, prema Galambos i sur., 2018) koji utvrđuju da se percipirana obiteljska, kao i prijateljska potpora linearno povećavaju od 21. do 30. godine života. Rezultati su, nadalje, u skladu i s istraživanjima koja pokazuju da studiranje može kovarirati s roditeljskom potporom u aspektu veće materijalne i praktičke potpore (novac, stanovanje, prijevoz i sl.) (Fingerman i sur., 2015, prema Galambos i sur., 2018) te da napuštanje roditeljskog doma poboljšava odnose između djeteta i roditelja (Mitchell i sur., 2004, prema Galambos i sur., 2018). Može se pretpostaviti da sudionici ovoga istraživanja od roditelja dobivaju zadovoljavajuću materijalnu i praktičnu potporu za vrijeme studija, ali i da to što znatan broj sudionika za vrijeme studiranja ne stanuje s roditeljima pozitivno utječe na odnos između roditelja i djeteta te doprinosi većoj autonomiji i samostalnosti u tranziciji prema odraslosti (Galambos i sur., 2018).

Kako navode Gvozdanović i suradnici (2019), formalna podrška mladima pri

osamostaljenju u Hrvatskoj nedjelotvorna je i marginalizirajuća, pa i ne čudi što sudionici izvještavaju o nezadovoljavajućim razinama njezine provedbe. Uzme li se u obzir ekonomska situacija države i nezadovoljavajuća razina potpore, nije iznenađujuće da čak 75 % mladih živi s roditeljima i da sve češće rezidencijalnu samostalnost postiže tek iza tridesete godine života (Potočnik, 2017, prema Gvozdanović, 2019). Međutim, pojedina istraživanja sugeriraju da su mladi nedovoljno upućeni u mogućnosti koje im se pružaju te ukazuju na poboljšanja formalne podrške, što je u skladu s nekim istraživanjima (Marchant i Harrison, 2020; Sinha i sur., 2018). Kako navode Sinha i suradnici (2018) prema rezultatima uzorka iz SAD-a, mladima nedostaje potrebnih vještina i znanja za donošenje prikladnih financijskih odluka.

Usprkos raznim postojećim politikama i programima koji promoviraju financijsku edukaciju, mladi takve prilike rijetko iskorištavaju, što je u skladu s izvještajima o neupućenosti mladih u prilike koje im se pružaju. Ipak, iako državni benefiti i poticaji imaju pozitivne učinke na osamostaljenje, što je vidljivo na primjeru Danske, u kojoj mladi nezaposleni ljudi koji primaju izdašne poticaje ranije postižu rezidencijalnu samostalnost (Jacob i Kleinert, 2008), istraživanja pokazuju da državni benefiti nisu dovoljno dobra kompenzacija za redovitu plaću (Wallace, 1987, prema Jacob i Kleinert, 2008). Stoga i ne čudi da je statistika osamostaljenja u Hrvatskoj, u kojoj državni benefiti nisu izdašni, među najgorima u Europskoj uniji, što sudionici i prepoznaju (Gvozdanović, 2019).

Što se tiče percepcije sadašnjosti, sudionici izvještavaju da se već sada shvaćaju kao formirane osobe ili da se tome bli-

že. To je malo iznenađujuće uzmu li se u obzir prijašnja istraživanja u Ujedinjenom Kraljevstvu, koja pokazuju da se većina odraslih u nastajanju u dobi između 18 i 29 godina ne vidi kao potpuno formirane osobe (Marchant i Harrison, 2020). Potencijalno objašnjenje ovakvih rezultata moguće je protumačiti u kontekstu teorije identiteta, koja postulira da identitet postaje salijentan kada pojedinčevi trenutni zadatci i ciljevi odgovaraju specifikacijama kategorije.

Naime, tijekom formiranja identiteta mladi podržavaju ovu kategoriju angažiranjem u ulogama studenta, radnika, roditelja itd. kako bi se prilagodili društvenim normama poimanja određene kategorije (Andrew i sur., 2006). Stoga je moguće da su sudionici angažiranjem u ulozi studenta, sezonskog radnika itd. usvojili specifikacije odrasle formirane osobe.

Moguće je i da se radi o efektu kulture u kojoj je sezonski rad ljeti i poticanje odraslosti gotovo pa i društvena norma, što se poklapa i s izvještajima sudionika u kojima navode da su već sada gotovo potpuno financijski neovisni. Iako su sudionici izvještavali o ugodnim emocijama vezanima uz završetak obrazovanja, što ukazuje da uspješno navigiraju tranzicijom u odraslost (Barlett i sur., 2020), spominjali su i strah i tugu, što se da objasniti činjenicom da uskoro stupaju na tržište rada koje je sve nestabilnije i nesigurnije (Praskova i sur., 2015), pogotovo ako se u obzir uzme činjenica da mladi u Hrvatskoj traže posao i po godinu dana (Gvozdanović i sur., 2019).

Kada su govorili o planovima za budućnost, sudionici su uglavnom izvještavali da su optimistični oko zaposlenja u struci, da se potencijalno vide u nekoj novoj sredini ili pak da planiraju nastaviti

obrazovanje na poslijediplomskoj razini.

To također ukazuje na uspješnu navigaciju tranzicijom u odraslost, usprkos poraznim statistikama zaposlenja i iznajmljivanja stanova (Gvozdanović i sur., 2019). Ovakvi optimistični odgovori mogu se objasniti i razvijenim karijernim pozivom i strategijama. Kako navode Wittkind i suradnici (2010, prema Praskova i sur., 2015), mladi 21. stoljeća moraju biti aktivni i adaptivni kako bi shvatili svoje karijerne ciljeve i efektivno se nosili s karijernim tranzicijama.

Treba se prisjetiti da se danas i visokoobrazovani mladi suočavaju s nesigurnim poslovnim izgledima, pa vrlo rano moraju razviti vještine zapošljavanja kako bi što prije počeli raditi i kako bi se nosili s poslovnim padovima u budućnosti.

Kao adaptivna tendencija koja se koristi za postizanje ciljeva, samoregulacija facilitira blagostanje i važna je za razvoj zapošljivosti kod odraslih u nastajanju. Stoga su pojedinci s efektivnijim strategijama samoregulacije motiviraniji, bolje procesuiraju negativne događaje vezane uz anksioznost, nose se s promjenama karijere i upravljaju vlastitom karijerom u željenom pravcu (De Vos i sur., 2009; Fugate i sur., 2004; Hall i Chandler, 2005; Rapee i sur., 1996; Savickas, 1999, prema Praskova i sur., 2015). Čini se da mladi u ovom uzorku imaju razvijene strategije samoregulacije i vještine zapošljavanja, što im doprinosi u optimističnoj navigaciji u željenom smjeru, prema budućim ciljevima.

Nadalje, odgovori sudionika na shvaćanje osamostaljene osobe nedvojbeno su ukazali na poimanje markera odraslosti kao dominantno psiholoških promjena, a ne demografskih, što je u skladu s dosadašnjim istraživanjima (Andrew i sur.,

2006; Arnett, 2000; Scheer i sur., 1996, prema Andrew i sur., 2006). Sudionici su odraslu osobu opisivali kao osobu koja je neovisna, odgovorna, spremna suočiti se s problemima te financijski samostalna.

Ovakvi su rezultati u skladu s Arnettovim (2000) postavkama tranzicije u odraslu dob, koju opisuje kao proces obavijen individualističkim vrijednostima, odnosno seriju internalnih psiholoških i individualističkih promjena poput prihvaćanja osobnih odgovornosti, donošenja vlastitih odluka i financijske samostalnosti.

Ovakvi su markeri odraslosti prvotno bili karakteristični isključivo za zapadni svijet, dok su u tradicionalnijim kulturama češći markeri demografske prirode poput braka, roditeljstva, zaposlenosti i sl. (Arnett, 2000). Čini se da su globalizacijski procesi prenijeli zapadnjačka shvaćanja odraslosti i na ostatak svijeta. Istraživanja potvrđuju ideju da se shvaćanja odraslosti, uključujući odgađanje braka i osamostaljenje, prenose na ostatak svijeta pod utjecajem globalnih procesa (Arnett, 2023).

Demografski su se markeri pomakli iz fokusa nakon što su istraživanja pokazala kako sudionici uviđaju da pojedinci mogu biti u braku, biti roditelji, biti zaposleni itd., a i dalje pokazivati karakteristike nezrelosti, nekongruentne s poimanjem odraslosti, npr. mogu često ostaviti dijete s bakom i djedom kako bi zadovoljili vlastitu potrebu za zabavom (Andrew i sur., 2006).

Zaključilo se da demografski markeri mogu služiti kao prilika, tj. kanali putem kojih psihološki markeri mogu biti facilitirani (Holmstrom i sur., 2000, prema Andrew i sur., 2006). Činjenica da su sudionici u ovom istraživanju ipak u manjoj mjeri navodili i zaposlenost kao kanal za

postizanje odgovornosti ukazuje na neopravdanost odbacivanja demografskih markera te podupire potonji zaključak uloge demografskih markera kao kanala.

U razgovoru o aktualnim događanjima u svijetu koja utječu na proces osamostaljenja sudionici su iskazali zabrinutost zbog inflacije, porasta cijena i mogućnosti pronalaska posla zbog pandemije virusa COVID-19 i ekonomske krize. Ovakvi rezultati ne iznenađuju, pogotovo uzme li se u obzir da su istraživanja prijašnjih recesija pokazala da ekonomske krize doprinose nezaposlenosti, smanjenju tržišta rada i većoj neizvjesnosti (Blustein i sur., 2020, prema Preetz i sur., 2021). Za vrijeme ovakvih kriza upravo su mladi radnici koji tek dolaze na tržište rada najviše pogođeni niskim plaćama, visokom stopom nezaposlenosti i radnim ugovorima na određeno vrijeme (Bruno i sur., 2014; Elsbjy i sur., 2016, prema Preetz i sur., 2021).

Posljedice ovakvih kriza ostavljaju na mlade nepovoljne psihološke ishode poput smanjenja blagostanja i zdravlja, veće prevalencije depresije i anksioznosti (Gebel i Voßemer, 2014; Drydakis, 2015; Frاسquilho i sur., 2016, prema Preetz i sur., 2021), ali i dugoročne posljedice na zdravlje i zadovoljstvo životom (Maclean, 2013; Cutler i sur., 2015; Voßemer i sur., 2018, prema Preetz i sur., 2021). To sve nepovoljno utječe na proces tranzicije u odraslost.

Uzme li se u obzir kako ispitanici izvještavaju o zadovoljstvu vlastitim životom, čini se da aktualna recesija (još) nije odviše utjecala na njihovu subjektivnu dobrobit i uspješnost navigacije prema odraslosti. To potvrđuje i ravnodušnost i fleksibilnost privikavanja o kojoj su govorili u intervjuima, kao i stajalište prema kojem pandemija više nema utjecaja na

njihovo osamostaljenje.

Čini se da su sudionici potencijalno vrlo izdržljivi, da imaju snažan karijerni poziv te da su razvili adekvatne strategije nošenja sa stresnim situacijama koje im pomažu u navigaciji prema odraslosti (Praskova i sur., 2015; Preetz i sur., 2021) jer poprilično optimistično odgovaraju na ovakve krize.

Zaključak

Može se zaključiti da su sudionici uglavnom zadovoljni životom. Najveće im probleme i strahove predstavljaju inflacija, porast cijena i kraj studiranja. Neformalnu podršku percipiraju vrlo pozitivno, a formalnu negativno. Što se tiče percepcije sadašnjosti, sudionici izvještavaju da se već sada vide kao formirane osobe ili smatraju da se bliže tome.

Kada su u pitanju planovi za budućnost, uglavnom izražavaju optimizam u vezi sa zapošljavanjem u svojoj struci te želju za potencijalnom promjenom sredine ili nastavkom obrazovanja na poslijediplomskom studiju.

Također, način na koji ispitanici shvaćaju definiciju neovisne odrasle osobe jasno pokazuje da percipiraju odraslost pomoću dominantno psiholoških promjena, a ne demografskih. Kada govore o trenutnim događajima u svijetu koji utječu na proces osamostaljenja, sudionici izražavaju zabrinutost zbog inflacije, rasta cijena i mogućnosti zapošljavanja uslijed pandemije virusa COVID-19 i ekonomske krize. Ipak, imajući u vidu sve nepovoljne okolnosti koje trenutno vladaju u svijetu, može se zaključiti da sudionici i dalje imaju optimističan stav prema procesu osamostaljivanja i uspješno se nose sa tranzicijom u odraslu dob.

Ipak, ovo istraživanje ima i svoje ne-

dostatke. Sam uzorak vrlo je malen za intervjuje. Uzorak od sedmero sudionika sigurno je daleko od reprezentativnog za cijelu populaciju odraslih u nastajanju u Republici Hrvatskoj, zbog čega je teško govoriti odgovaraju li dobiveni rezultati realnom stanju populacije. Ovo je utjecalo i na bogatstvo dobivenih odgovora na način da nije postignuta saturacijska točka, pa je upitno jesu li dobivena i analizirana sva različita mišljenja koja ova populacija gaji. Nadalje, svi su sudionici studenti Filozofskog fakulteta, što je problematično jer to znači da je riječ o selekcioniranom uzorku.

Nadalje, svi su sudionici s bliskog geografskog područja, što otežava generaliziranje rezultata za cijelu Hrvatsku. Također, moguće je da su odgovori sudionika pristrani zbog činjenice da su regrutirani dobrovoljno; mišljenje i percepcija sudionika koji nisu bili motivirani podijeliti svoja razmišljanja možda nisu zastupljeni i potencijalno su drugačiji od mišljenja sudionika koji su bili voljni sudjelovati. Nadalje, u istraživanju je sudjelovalo znatno više osoba muškog spola, što je također nereprezentativno za populaciju odraslih u nastajanju u Republici Hrvatskoj – to je

moglo iskriviti rezultate jer su u prijašnjim istraživanjima utvrđivane spolne razlike u zadovoljstvu životom (Denton i sur., 2004, prema Barlett i sur., 2020) i procesu osamostaljenja (Buck i Scott, 1993, prema Jacob i Kleinert, 2008; Neff i Karney, 2005, prema Galambos i sur., 2018).

Naposljetku, u Republici Hrvatskoj potrebno je provesti još istraživanja o ovoj temi, posebice na reprezentativnom uzorku. Preporuča se korištenje većeg uzorka. To bi se, primjerice, lakše moglo postići primjenom metode ankete umjesto intervjuom. Također, preporuča se uzorkovanje sudionika iz različitih krajeva RH umjesto iz samo jednog područja. Preporuča se i usklađivanje sudionika po spolu jer postoje spolne razlike u zadovoljstvu životom (Denton i sur., 2004, prema Barlett i sur., 2020) i procesu osamostaljenja (Buck i Scott, 1993, prema Jacob i Kleinert, 2008; Neff i Karney, 2005, prema Galambos i sur., 2018). Sukladno svemu navedenom, rezultati i konceptualna shema ovog istraživanja mogu se koristiti za provedbu daljnjih istraživanja o ovoj temi u RH.

Literatura

- Andrew, M., Eggerling-Boeck, J., Sandefur, G. D. i Smith, B. (2006).** The “inner side” of the transition to adulthood: How young adults see the process of becoming an adult. *Advances in Life Course Research*, 11, 225-251.
- Arnett, J. J. (2000).** Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55(5), 469-480.
- Arnett, J.J. (2004).** *Adolescence and emerging adulthood: A cultural approach* (2. izdanje). Pearson.
- Arnett, J. J., Žukauskienė, R. i Sugimura, K. (2014).** The new life stage of emerging adulthood at ages 18–29 years: Implications for mental health. *The Lancet Psychiatry*, 1(7), 569-576.
- Arnett, J. J. (2023).** *Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties*. Oxford University Press.
- Barlett, C. P., Barlett, N. D. i Chalk, H. M. (2020).** Transitioning through emerging adulthood and physical health implications. *Emerging Adulthood*, 8(4), 297-305.
- Beaupré, P., Turcotte, P. i Milan, A. (2006).** When is junior moving out? Transitions from the parental home

to independence. *Canadian Social Trends*, 82, 9-15.

Braun, V. i Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.

Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J. i Griffin, S. (1985). The Satisfaction with Life Scale. *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 71-75.

Galambos, N. L., Fang, S., Horne, R. M., Johnson, M. D. i Krahn, H. J. (2018). Trajectories of perceived support from family, friends, and lovers in the transition to adulthood. *Journal of Social and Personal Relationships*, 35(10), 1418-1438.

Gvozdanović, A., Ilišin, V., Adamović, M., Potočnik, D., Baketa, N. i Kovačić, M. (2019). *Istraživanje mladih u Hrvatskoj 2018./2019.* Friedrich Ebert Stiftung.

Jacob, M. i Kleinert, C. (2008). Does unemployment help or hinder becoming independent? The role of employment status for leaving the parental home. *European Sociological Review*, 24(2), 141-153.

Marchant, C. i Harrison, T. (2020). Emerging adults' financial capability: A financial socialization perspective. *International Journal of Consumer Studies*, 44(2), 99-110.

Praskova, A., Creed, P. A. i Hood, M. (2015). Self-regulatory processes mediating between career calling and perceived employability and life satisfaction in emerging adults. *Journal of Career Development*, 42(2), 86-101.

Preetz, R., Filser, A., Brömmelhaus, A., Baalmann, T. i Feldhaus, M. (2021). Longitudinal Changes in life satisfaction and mental health in emerging adulthood During the COVID-19 pandemic. Risk and protective factors. *Emerging Adulthood*, 9(5), 602-617.

Sinha, G., Tan, K. i Zhan, M. (2018). Patterns of financial attributes and behaviors of emerging adults in the United States. *Children and Youth Services Review*, 93, 178-185.

Tucak Junaković, I., Burić, I., Čubela Adorić, V., Proroković, A. i Slišković, A. (2016). *Zbirka psiholoških skala i upitnika*, 8, 29-36. Sveučilište u Zadru.

Turnbull, A. P. i Turnbull, H. R. (1985). Developing independence. *Journal of Adolescent Health Care*, 6(2), 108-119.